

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Be-reshit

Premsla, Yitshaq Itsaq ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 568 [1807 oder 1808]

א

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10084

כס וַיִּדְוֶי שְׁנֵיהֶם עֲרוֹמִים
הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבַשְּׁשׁוּ׃
ג א וַהֲנַחֵשׁ הָיָה עָרוֹם מְכַלֵּר
חֵית הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה
אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אֶתְרֵן
כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֵאָכְלוּ

מכל רגש א"ש מכל

(כה) נון זוארען זיין בידע
נאקט, אדם אונד זיינע
פרויא, אונד שעממען זיך
ניכט:

ג (ח) דיין שלאנגע וואר
ליסטיוגער אלו אללע
טהירע דעו פעלדעו, וועלכע
דאן עוויגע וועזען, גאטט,
געמאכט דזאטטע, זיין
שפראך צו דער פרויא: האט
אויך גאטט וואהל געזאגט,
איהר זאללט פאן אללערלייא
בוים

רש"י

תרגום אונקלוס

(כה) וַהוּו תְרוּיהוּן עֲרֻמְלֵאִין אָדָם
וְאִתְתֵּיהּ וְלֹא מִתְבַּלְמִין׃

ג (ח) וְחֻוּיָא הָיָה עָרוֹם מְכַלֵּר חֵית

בְּרֵא דִי עֵבֶר יִי אֱלֹהִים וַאֲמַר

לְאִתְתָא בְּקוּשְׁטָא אַרִי אָמַר יִי לֹא
תְכַלּוּן מכל

(כה) ולא יתבוששו • שלא היו יודעים לך
כביעות להבחין בין טוב לרע ואע"פ שכתב בו
דעה לקרוא שמות לא כתן בו ינה"ר עד אכלו
מן העץ וכנס בו יצר הרע וידע מה בין
טוב לרע:

ג (א) והנחש היה ערום • מה ענין זה
לכאן היה לו לסמוך ויעש לאדם
ולאשתו כתכות אור וילבישם אלא למדך מאי
ווענה קפץ הנחש עליהם ראה אותם ערומי'
ועוסקים בתשמיש לעין כל ונתחזה להם:

ערום מכל • לפי ערמתו וגדלתו היתה מפלתו ערום מכל ארור מכל: אף כי

באור

אס, כן מנהגו ורגילותו שיעזב, כמו ככה יעשה איוב (איוב א' ה'), והכוונה בעבור שנקבת
האדם היתה ענש מעמיו ובשר אבשרו, על כן הוסיף בעצב האדם ותולדותיו בהיותו
לאיש, שיעזוב את אהל ומשכנות אביו ואמו (אונקלוס תרגם בית נושכני אבוהי ואמיה)
אשר הי' כרוך אחריהם מעת נאטו מרחם, וידבק באשתו ויראה אותה כאלו היא עמו
בשר אחד לאהבתו אותה, ישמח בשמחתה ויתעצב ביגונה ולא יעזוב אותה כל הימים,
והענין כמו אהבו בשרו הוא, אל כל שאר בשרו, והקרובים במשפחה יקראו שאר בשר,
והנה יעזוב האיש את אביו ואמו וקורבתם ויראה שאשתו קרובה לו מהם: (כה) ערומים,
מלא ואלו ונדגש המ"ס שלא כמנהג אחרי ת"ג, וזה הכלל כל שפירושו ערעילאי הכפרד
הרי"ש נחול"ס ערום, והרבו בשורק ודגש אחריו אף אס השורק מלא ו', ולפעמים
הכפרד עירום, והרבו עירומים, וכל שהוא לשון תחבולה הרי"ש בשורק ערום
והרבו ברפי המ"ס, והסימן במסורה חכימין רפין וערעילאין

דחיקין (ר"ל דגשין): ור"א יחבששו, כבר זכרנו מענין הנושא לאדם מוערומיו
שאין לה מקום כלל כל עוד שהיתה תאווה המגל באדם על מתכות ושעור ואוסן
הראוי, טרם פרץ גדר ועבר חוק להגביר כח תשוקתו ולהוסיף תאוה על תאוה, תאוה
המותר על תאוה המועיל, ולזה לא התבוששו לא זה מוזה ולא זו מזה, ומלת יתבוששו מהשני
יש כח כעלם ביניהם, והוא מבנין מרובע ונקמן השי"ן בעבור שהוא ס"פ:
ג (א) והנחש, הראש"ע הזכיר דעות רבות טובות מהמתפלספי' מבני עמנו בענין
הנחש, ודברו והליכותו, ואמר שהישר בעיניו שהדברי' כמשמעם, והנחש הי' מדבר והלך
בקומה

בראשית ג

תרגום אשכנזי מב

מכל עץ הגן: וְהָאָמַר הָאִשָּׁה
אֶל-הַנָּחַשׁ מִפְּרֵי עֵץ-הַגֵּן
נֹאכְלָה: וּמִפְּרֵי הָעֵץ אֲשֶׁר
בְּתוֹךְ-הַגֵּן אָמַר אֱלֹהִים לֵאמֹר
תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ
כִּי תִמְתּוֹן: וַיֹּאמֶר הַנָּחַשׁ אֶל-

בוים דעו גארטענו ניכט
עסען? (3) דיה פרויה
שפראך צור שלאנגע, פאן
דער פרוכט יעדעו בויםעו אים
גארטען דירפען וויר עסען:
(ג) נור פאן דער פרוכט
דיזעו בויםעו, וועלכע אין
דער מיטטע דעו גארטענו
שטעהט, האט גאט גע-
שפראכען, עסט ניכט פאן
איהם, אונד ריהרט איהן
ניכט אן, איהר מעכטעט שטערבען: (ד) דא שפראך דיא שלאנגע צור

תרגום אונקלוס

רש"י

מכל אילן גנתא: (3) וְאָמַרְתָּ אֵתְתָא
לְחַוִּיא מִפְּרֵי אֵילָן גִּנְתָא נִיכּוּל:
(ג) וּמִפְּרֵי אֵילָנָא דִּי בְמַצִּיעוּת גִּנְתָא
אָמַר יי לֹא תִכְלוּן מִנִּיהּ וְלֹא תִקְרִבוּן
כִּיָּה דְלִמָּא תִמְתּוֹן: (ד) וַיֹּאמֶר חַוִּיא
לֵאתְתָא

אמר וגו' - שמה אמר לכס לא תאכלו מכל
וגו' - ואעפ"כ שראה אותה אוכלים משאר
פירות הרבה עליה דברים כדי שתשיבנו ויבא
לדבר באותו העץ: (ג) ולא תגעו בו -
הוסיפה על הכוונת לפיכך באה לידי גרעון
הוא שכאמר אל תוסף על דבריו (משלי ל):
(ד) לא

באור

בקומה זקופה, והשם דעת באדם שם בו, והנה הכתוב מעיד כי הי' ערום מכל חית השדה, רק
לא באדם, ופירוש ערום שיעשה דבריו בערמה ותחבולה ועל הרוב הוא להרע: אף כי אמר
אלהי', פעמי' יחסר ה"א השאלה או התמה כשיזכר הדבר מענינו והוא כמו האף כי אמר
להי', ואונקלוס תרגם בקושטא ארי אמר ה', וכן תרגם המתרגם האשכנזי, והנה אף שראה
אותם אוכלים משאר הפירות הרבה עליה דברים כדי שתשיבנו ויבא לדבר באותו העץ, ויתכן
שפירוש אף כי לשון כל שכן, והכתוב קצר את ראשית דבריו, שאמר לאשה דברי' אחרים,
ודומה שאמר לה כי המוקס שוכח אתכם אע"פ שאתם גדולי' משאר היצורים, שלא עשה לכס
מעלה כך וכך וכל שכן שאמר לכס אל תאכלו מכל עץ הגן, ומוה תכירו ששכח אתכם, ולא יקשה
עליך התוספת הזה, כי לא יתכן לפרשו בשום אופן בלי תוספת, לפי שאמר אף ומלת אף לעול'
תוסיף על אשר אמר וכן מנהג הכתוב במקומות פשוטו שאמרו המרגלי' א יהושע כי נתן ה'
בידנו את כל הארץ (יהושע ב' כ"ד), ואין מלת כי תחלת הדבר' לא אחז הכתוב תכלית
הדברים, ומתכליתו תבין ראשיתם, ויש מפרשי' אותו בלי תוספת, ואמרו ששערו אף כי אמר
להים לא תאכלו מכל עץ הגן פן תמותן, לא מות תמותן, והאשה נכנסה לתוך דבריו כאשר
אמר לה מכל עץ הגן, ואמרה אין הדבר כן, כי מפרי עץ הגן נאכל וגו', ואז גמר הנחש דבריו
שהי' כונתו לדבר לא מות תמותן, ויהי' אף כי כמו אף על פי: אהים, לא הזכיר הנחש שם
הנכבד והנורא כי לא ידעו, ואונקלוס פתרגם כאן שם אהים בתיבת ה' כמו בפרשה ראשונה:
(ג) אשר בחוך הגן, תיבת הגן מועמד בטעם סגולתא, ועומק המליצה כך היא,
מ"ס דמפרי מוסב על פעל האמירה לא על האזהרה, והאזהרה כוללת האכילה והנגיעה,
ועל האכילה שייך לשון ממנו, ועל הנגיעה יאמר בו, והרי הוא כאילו אמר ועל דבר העץ
אשר בתוך הגן הזהירו האהים שלא נאכל ממנו ולא נגע בו, וכן כוון המתרגם האשכנזי:
ולא הגעו בו, הוסיפה על מות השם לפיכך באה לידי גרעון הוא שכאמר א תוסף על

האשה לא־מות תמותון : ה כי
 ידע אלהים כי ביום אכלכם
 מִמִּנּוֹ וּנְפַקְחוּ עֵינֵיכֶם וְהִייתֶם
 כְּאֱלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע : וַתֵּרָא
 הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לֶמְאֹכַל
 וְכִי תֹאמַרְהוּא לְעֵינַיִם וּנְחַמְדָּהּ

צור פרויה , איהר וועררעט
 דאפאן - ניכט שטערבען :
 (ה) זאגדערן גאטט וויס ,
 זאבאלר איהר דאפאן עסט ,
 זא געהען אייך דיא אויגען
 וויא געטליכע וועוען , ערקענט
 גוטעז אונד בעזעז : (ו) אלו
 גון דיא פרויה זא , דאס
 דער בוים גוט וויא צור
 שפיוע , איינע לוט פיר

העין

צום

דיא אויגען אונד אנגענעהם

תרגום אונקלוס

רש"י

לִאֲתַתָּא לֹא כִמֵּת תִּמּוּתוֹן : (ה) אַרְי
 גְּלִי קָדָם יִאֲרִי בִּיּוֹמָא דְּתִיבְלוֹן מִגִּיָּה
 וַיִּתְּפַתְחוּ עֵינֵיכֶון וַתְּהוֹן פְּרַכְרֵבִין
 חֲכַמִּין בִּין טַב לְבִישׁ : (ו) וַחֲזַת אֲתַתָּא
 אַרְי טַב אִילְנָא לְמִיבַל וְאַרְי אָסוּ הוּא
 לְעֵינִין וּמְרַגַּג אִילְנָא

(ד) לא מות תמותון . דחפה עד אנגעה צו
 אמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין
 מיתה באכילה : (ה) כי יודע . כל אומן זוכא
 את בני אומנותו מן העץ אכל וברא את העול :
 והייתם כאלהים . יוכרי עולמות : (ו) ותרא
 האשה . ראתה דבריו של נחש והנאו לה
 והאמינתו : כי טוב העץ . להיות כאלהים :
 וכי תאמר הוא לעינים . כמו שאמר לה וכפקו
 עיניכם : ונחמד להשכיל . כמו שאמר לה
 יודעי

באור

דבריו (משלי ל' ו') : פן חמחון , שלא תמותון : (ה) אבלכם , מקור עם כנוי הנוכחים :
 ונפקחו עיניכם , אין הכוונה על תוספת התבונה וידיעת האמתיות כי אם יתחדשו בכס
 זרות ותמוני' חדשות ותרגישו בעמכם ענין הרגש חדש אשר לא נקיתם בו , כמו
 הראות לעור כאשר יפקח את עינו : באלהו' , א"ת כדברנין , וי"ת כמלאכין דברנין ,
 והדבר כמו אזכרנו למעלה , שילד בהם תשוקה ענומה דומה במעלה ועובס כחה לתשוקת
 המלאכים : (ו) ותרא האשה , בלבה : לעינים , בקמן הלמ"ד להורות על ה"א היודיעה :
 להשכיל , א"ת לאסתכלא ב' , (חיהן כו בטרזאכטן) , ומונאטו בכתוב שורש שכל על ענין
 המראה וההבטה בעיון כאשר נשתמשו בו הו"ל במאמרוס הסתכל בשלשה דברים , כתיב
 והאשה טובת שכל (שמואל א' כ"ה) , ענינו טובת עיון והבטה כלא אמר טובת מראה ,
 וכן ומכאן שכל טוב (משלי ג' ד') , כלומר מראה טוב , אשרי משכיל אל דל (תלים
 מ"א ד') , משקיף וועיין עליו : והרמב"ן ז"ל כתב ראתה כי הוא מאכל טוב ומתוק , וכי
 הוא תאוה לעינים שבו יתאוה האדם ויתור אחרי עינו ונחמד העץ להשכיל כי בו ישכיל
 לחמוד ונתנה התאוה לעינים והחמדה לשכל והכלל כי בו ירצה ויחסן בדבר או בהסכו
 עב"ל , הלך בזה לפי דרכו ש"י ען הדעת נוסף באדם הנקירה החפסית לחסון בדבר או
 בהסכו , וכבר הודעתיד למעלה שלדעת המתרגם האשכנזי הו' אדם בעל בחירה ורצון אף
 קודם שחטא , אלא שהעץ גרם לו שהגביר כח תשוקתו עד למעלה , וע"ז נולדו בו הרגשות
 חדשות ודמיונות שונות אשר לא ידעם מעודו ולא נסה בהן , ועיניו רואות דמיון לדבר קנת
 צאתי יין אם ירבו לשתות , וגדל כח תשוקתם עד מאוד ויתגבר על משפט השכל והבניה ,
 וידמה לאדם כאלו הוא רואה תמונות חדשות ושומע קולות נעימים , ויתפתה להם לעשות
 כמעשה

בראשית ג

תרגום אשכנזי מג

הַעַיִן לְהַשְׁכִּיל וְהַזֵּקָה מִפְּרִי
וְהָאֵכָר וְהַתֵּן גַּם לְאִשָּׁה עִמּוֹה
וַיֹּאכְל : וְהַפִּקְחָה עֵינֵי
שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עִירְמִם הֵם
וַיִּתְּפוּ עָלֶיהָ תֵּאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם
תְּגָרָת : וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל

צוים בעטראכטען, דא נאם
זיא פאן וינער פרוכט אונד
אם, גאב אויך איהרעם
מאננע דא פאן אונד ער אם:
(ז) נון גינגען איהרער ביידען
אויגען אויף, אונד זיא
מערקטען, דאס זיא נאקט
זינד: זיא פלאכטן פויגען
בלעטטער צוזאמען אונד
מאכטען זיך שרצען: (ח) דא
הערטען זיא דא שטיממע

יהוה

דעו

רש"י

תרגום אונקלוס

אֵילָנָא לְאֶסְתַּבְּלָא בֵּיהּ וּנְסִיבַת
מֵאֵי בֵּיהּ וְאָכְלַת וַיִּחַבַּת אַף לְבַעַלָּהּ
עִמּוֹה וְאָכַל : (ז) וְאֶת־פִּתְתָא עֵינֵי
תְּגֵוִיחוֹן וַיֵּדְעוּ אֲדִי עֲרִטִילְאִין אֲנוּן
וְחִטִּיטוּ לְהוֹן טְרַפִּי תֵּאֵנִין וְעַבְדוּ
לְהוֹן וְרוּיִן : (ח) וַיִּשְׁמְעוּ יַת קַל מִיִּמְרָא

יודעו טובורע: ותתן גם לאישה: שלא תמות
היא ויחיה הוא וישא אחרת: גם: לרבותבהמ'
ומיה: (ז) ותפקחנה וגו': לענין החכמה דבר
הכתוב ולא לענין ראייה ממש וסוף המקרא
מוכיח: וידעו כי ערמנים הם: אף הסומא
יודע כשהוא ערום אלא מהו וידעו כי ערמנים
הם, מכה אחת היתה בידם ונתערטלו
הימנה: עלה תאנה: הוא העץ שאכלו ממנו,
בדבר שנתקלקלו בו נתקנו, אבל שאר העני'
מכעוס מליטול עליהם, ומכני מה לא כתפרם'
העץ שאין הקנ"ה ספן להכות בריה שלא
מדרש'ר' תנחומא: (ח) וישמעו: יש מדרש'

דיי

באור

במעשה חכר לב, וכמהו יארע לאדם בכל עת שיגבר כח השוקה שבו או שיחלש כח השכל
כי על שני האופני הללו יבטל ערך השווי שבין הכחות הללו: (ז) וידעו כי עירמם הם,
אף הסומא יודע כשהוא ערום, אלא שעתה הרגישו בעצמם הרגש הבושת שבני אדם מרגישים
בהיותם ערומים, כי נכנסה בהם תשוקה עזה ויתירה, כאשר אמרנו למעלה, וינאה
תאות המושג חן לגדרה והתגבר עליהם בקשת עונג החושים באין מעצור לרוח דמיונם
לשועט אנה ואנה, והתקילו להתבטא זה עמו וזו מזה, כי זה הוא ענין הבושת, והנה
קמדה ותאיה שנות נרדפי' וההבדל שביניהם יתבאר לך במ"ת א"ה: עלה, נכתב בה"א
במקום יו"ד המשך המורה על הרבים, וכן ת"י טרפי תאנין, וכן מתורגם בה"א: (ח)
וישמעו וגו', לשון הרמב"ן ז"ל אמרו בצ"ר אמר ר' חילפי שמענו שיש הלך לקול שנאמר
וישמעו את קול ה' אלהים, וכן כתב הרב במורה נבוכים, וכן דעת ר"א כי מתהלך שב אל
הקול כענין קולה כמאש ילך (ירמי' מ"ז כ"ג), והוא אמר כי טעם לרוח היום שמענו הקול
לפנות ערב, והזכיר בשם ר' יונה כי הטעם והאדם מתהלך בנן לרוח היום, ולפי דעתי טעם
מתהלך בנן כטעם והתהלכתי בתוככם (ויקרא כ"ו י"ג), וילך ה' כאשר בלה לדבר א אברהם
(בראשית י"ח ל"ג), אך אשובה א מקומי (הושע ה' ט"ו), והוא ענין גלוי השכינה במקום הוא
או הסתלקותו מן המקום הוא (ייראה שההתפעל מורה על הגלוי והקל יורה על ההסתלקות),
וטעם לרוח היום כי בהגלות השכינה תבא רוח גדולה וחזק כענין שנאמר והנה ה' עבר ורוח
גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים לפני ה' (מלכים א' י"ט י"א), וכן יודא על כנפי רוח
(תהלים י"ח י"א), וכתוב באיוב ויען ה' את איוב מן הכערה (איוב ל"ח א'), ולפיכך אמר
בכאן

יהוה אלהים מתהלך בגן עדן
 היום ויתחבא האדם ואשתו
 מפני יהוה אלהים בתוך עץ
 הגן: ויקרא יהוה אלהים
 אל האדם ויאמר לו איכה:
 ויאמר אר-קלה שמעתי

בגן

דעו עווינען וועזענו, גאטטען,
 וואנדלענד צור דיטע דעו
 כאגו, אונד אדס מיט ווינער
 פרויא פערקראלען זיד פאר
 דעם עווינען וועזען גאטטען,
 צווישען דיא בייטע דעו
 גארטענו: (ט) דאז עווינע
 וועזען גאטט ריף אדס אונד
 שפראך צו איהם, וואס ביזט
 דוא? (י) ער שפראך, דינע
 שטיממע האבע איך אים
 גארטען

תרגום אונקלוס

רשי

דיי אלהים דטהלך בגנתא לטנח
 ויטא ואטטר אדם ואתתיה טו קדם
 יי אלהים בגו אילן גנתא: (ט) וקרא
 יי אלהים לאדם ואטר ליה אן את:
 (י) וקרא ית קל טיקרה שקיעית

בגנתא

אגדה רבים וכבר סדרם רבותינו על מכוונם
 בכראשית רבה ובשאר מדרשות ואני לא באתי
 אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה המישנת דברי
 המקרא דבר דבור על אופניו: וישמעו שמעו
 את קול הק"ה שהיה מתהלך בגן: לרוח היום
 לאותו רוח שהשמש באה משם וזו היא מערבית
 שלפני ערב קמה במערב והם סרחו בעשירי:
 (ט) איכה יודע היה היכן הוא אלא ליכנס
 עמו בדברי' שלא יהא נכהל להשיב אם יענישהו
 פתאום וכן בקין אמר לו אי הכל אחיך (ברא' ד'), וכן
 (במדבר כ"ג) ליכנס עשהו בדברים, וכן

באור

בכאן כי שמעו את קול ה' שנתגלה השכינה בגן כמתקרב אליהם לרוח היום כי רוח ה' נשנה
 זו בגן כרוח הימים לא רוח גדולה וחוק במחזה כשאר הנבואות שלא יפתדו ויבהלו ואמר כי
 אעפ"כ בתחבאו מפני מערומיהם עכ"ל, והמתרגם האשכנזי העתיק הכתוב באופן
 מסכים עם כל הפירושים האלו, באין מוכריע ביניהם, כי מפעל מתהלך שתרומע כל"ח
 (וואנדלענד) אפשר שישוב על ה' כדעת הרמב"ן ו'ל, או על הקול כדעת רש"י וראש"ע
 או על האדם ואשתו כדעת רבי יונה שזכר הראש"ע, ותיבת לרוח לדעת הרמב"ן ו'ל
 צריך שיתורגם (נאך דעם ווינד), ודעת רש"י ו'ל לאותו רוח שהשמש בא משם וזו היא
 מערבית שלפנות ערב קמה במערב, והנראה לדעת מניין העמיים שתיבות לרוח היום
 מוסבות על וישמעו שהם שמעו לרוח היום את קול ה' אלהי' מתהלך בגן, לפי שתיבות
 בגן מועדות בטעם מפסיק יותר מכל העמיים שלפניו: ויתחבא, בא ביסוד על האדם
 ואשתו כאשר אמרו למעלה כי בהקדים הפעל אל הפועל אין טורח לשער המספר,
 ולדעת המדקדקים המלה האת והדומים אלי' מוסבת עמה ואחרת עמה, ושיעורו
 ותחבאו האדם ותחבאו אשתו, והפעל יסול על הדבק בו על הרוח (בין שכל בראשית'
 ובין באחרונה) כמו ותכתב אסתר המלכה וגו' ומדכי יהודי (אסתר ט' כ"ט), ובעל
 העמיים מסכים לזה כאשר כתבתי בהקדמה: עץ הגן, עץ שם האין הסולל אישים רבים,
 ולכך מתורגם כל"ח (ביימי): (ט) איכה, יודע הי' היכן הוא אלא לכנס עמו בדברים
 שלא יהי' נכהל להשיב אם יענישהו פתאום (בר' ד'), וכן בקין אמר לו אי הכל אחיך
 (להי')

בָּנָן וַאֲחֵיהֶם כִּי־עִירָם אָנְכִי
 וַאֲחֵיהֶם: יֵאמֹר מִי הַגִּיד
 לְךָ כִּי עִירָם אַתָּה הַמֶּן־הָעֵץ
 אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לִבְלֹתִי אֶכְרֶה
 מִמֶּנּוּ אֶכְרֶה: יֵאמֹר
 הָאָדָם הָאֵשֶׁה אֲשֶׁר נָתַתְּהָ
 עִמָּדִי הוּא נִתְּנָה־לִּי מִן־הָעֵץ
 וָאָכַל: יֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהִים
 לָאֵשֶׁה מִה־נָּתַתְּ עֲשִׂית וְהֵאמֹר

האשה

גארטען פֿערנאָסמען, אונד
 שייאטע מיך, ווייל איך נאָקט
 בין, דאַרום פֿערקראַךְ איך
 מיך: (יא) דאָ שפּראַךְ ער,
 ווער האָט דיר געוואָגט, דאָס
 דוא נאָקט ביזט? האָט דוא
 עטוואַ פֿאַן דעם בויםע גע-
 געסען, דאָפֿאַן איך דיר צו
 עסען פֿערבאַטען? (יב) אדם
 שפּראַךְ, דיא פֿרויא, וועלכע
 דוא מיר האָט צוגעגעבען,
 דיזע גאַב מיר פֿאַן דעם
 בויםע, אונד איך אָס:
 (יג) דאָו עוויגע וועזען גאַטט
 שפּראַךְ צור פֿרויא, וואָו
 האָט דוא דאָ געטאַרן?
 דיא

תרגום אונקלוס

רשי

בִּנְנָתָא וְדִחְלִית אַרְי עֲרִטְיָלַי אָנְא
 וְאַמְטִירִית: (יא) וְאָמַר מִן מִי לֵךְ אַרְי
 עֲרִטְיָלַי אַתָּה הַמֶּן אֵילְנָא דְפִתְרִיתָךְ
 בְּדִיל דְלֵא לְמִיכַל טִינִיָּה אֶכְלֵת
 הִיא וְחֵבֶת לִי מִן אֵילְנָא וְאַכְלִית: (יב) וְאָמַר יְיָ אֱלֹהִים לָאֵתְנָא מִה דָא
 עִבְרַת וְאַמְרַת

באור

(להלן ד' ט'), וכן בכלעם מיי האנשים האלה עימך (צמדבר כ"ב ט'), לכנס עשו
 צדנרים וכן בחזקיה בשלוחי מרוך כללדן (רש"י): (יא) מי הגיד לך, מאין לך לדעת
 מה נזסת יש צמוד ערום (רש"י): המן העץ, הה"א כה"א הרנחת וגם ירשת (מלכים
 כ"א כ"א), והשאלה אינה כאן לשעוע המענה כי הדבר ידוע לפני האל ית' רק כן משפט
 הלשון: לבלתי, עם למ"ד כטעם שלא ובלא למ"ד כטעם אך רק: אכל טמנו הוא מקור
 במשקל פֿעוֹל וּמִטְנֵי הַעֲקָף נִשְׁתַּנָּה הַחֹלֶם לִקְחַת טוֹלְדֵתוֹ: (יב) האשה אשר נָתַתְּהָ
 עִמָּדִי, הטעם האשה אשר אתה בכבודך נתת אותה לי לעור היא נתנה לי מן העץ,
 והייתי חושב שכל אשר תאמר אלי יהי לי לעור ולהועיל, והיו מה שאמר בענינו כי שמעת
 לקול אשתך שלא הי' ראוי לך לעבור על מצותי בעבור ענתה, והו"ל קורין אותו בזה כפי
 עונה ירנו לפרש שענה אותו אתה גרמות לי המכשול הזה שנתת לי אשה לעור והיא יענתני
 להרשיע (הרענן): ואכל, האל"ף סימן המדבר והגת הנעלם שיש אחריו תשורת אל"ף
 השורש ובא עם קמן קמן בעבור שהוא ס"פ ולא יתכן שיבא וי"ו קומץ עם הטיעול כי לעולם
 הוא בנ"ו"א: (יג) ואת, תואר לנקבה במקום השם המושפע, וכן דרך לה"ק בכל מקום, ואמר
 חזת

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים יָדָא
 הַאִשָּׁה הִנְחֵשׁ הַשִּׂיָּאֲנִי וְאָכַל:
 כִּי עָשִׂיתָ זֹאת אֲרוּרְ אֶתְּךָ
 מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת
 הַשָּׂדֶה עַל־גִּחְנֹךָ תֵּלֵךְ וְעַפְרָ
 תֹאכַל כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ: טו וַאֲיִכְּבָהּ
 אֲשִׁירָה בֵּינְךָ וּבֵין הַאִשָּׁה
 וּבֵין זֶרְעֶךָ וּבֵין זֶרְעָהּ הוּא
 יִשׁוּפְךָ רֹאשׁ וְאַתָּה תִּשׁוּפְנִי

דיא פרויף שפראך, דיא
 שלאנגע האט מיך גערייצט,
 אונד איך אס: (יד) דא
 שפראך דאז עוויגע וועזען
 גאטט צור שלאנגע, ווייל דוא
 דויען געטארן האט, זייא
 פערפלוכט פאר אללעם פיהע
 אונד פאר אללעם געווילדע
 דען פערדען: אויף דיינעם
 בויען זאל לוזט דוא געהען
 אונד שטויבעסען אללע טאגע
 דיינען לעבענו: (טו) אויך
 ווערדע איך פיינרשאפט
 טאכען צווישען דיר אונד דער
 פרויא, אונד צווישען דיינעם
 זאמען אונד איהרעם
 זאמען: דויער זאלל דיר דען
 קאפף פערואונדען,

עקב

אונד דוא איהם דיא

פערוע

תרגום אונקלוס

רש"י

אֶתְּךָ חַוִּיָּא אֲטַעֲנִי וְאָכַלְתִּי:
 (יד) וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים לְחַוִּיָּא אֲרִי
 עֲבַדְתָּ דָא לִיט אַתְּ טַבַּל בְּעִירָא
 וּטַבַּל חַיִּוֹת בְּרָא עַל טַעֲדָ תִּיזִיל
 וְעַפְרָא תִּיכּוּל כָּל יְזַמִּי חַיֶּיךָ:
 (טו) וְדַבְּכוּ אֲשִׁינִי בֵּינְךָ וּבֵין אֶתְּךָ
 וּבֵין בְּנֵיךָ וּבֵין בְּנֵיהָ הוּא יְהִי דְבִיר
 קָדָ טַה דְּעַבְדְּתָ לִיה טַלְקַרְטִיּוּ וְאַתְּ
 תְּהָא גִּשְׁרָ לִיה לְסוּפָא

עגדי. כאן כפר בטובה: (יג) השואני
 הטעני, כמו אל ישיא אתכס חזקיהו (ישעי'
 ל"ו): (יד) כי עשית זאת. מכאן שאין מהפכי'
 בזכותו של מסית שאילו שאלו למה עשית זאת
 ה"ל להשיב דברי הרב ודברי התלמוד דברי מי
 שומעין: מכל הנהמה ומכל חית השדה. אס
 מנהמה כתקלל מחיה לא כ"ג העמידו רבותינו
 מדרש זה במסכת בכורות ללמד שימי עיבורו
 של נחש שבע שנים: על גחונך תלך. רגליס היו
 לו ונקטו: (טו) ואיכה אשית. אתה לא
 כתכוונת אלא שימות אדם שיאכל הוא תחלה
 ותשא את חוה ולא באת לדבר אל חוה תחלה
 אלא לפי שהנשים קלות להתפתות וידועות
 לפתות

באור

אחת דבר אלהי שמים וז' שמעתי (תהלים ס"ב י"ב), אחת היא על כן אמרתי (איוב ט' כ"ב),
 קטנה או גדולה (במדבר כ"ב י"ח), מה זאת (שמות י"ג י"ד), ככלה עשה (בראשית ל"ד ז'),
 זמאכלו בראה (חבקוק א' י"ו), וכמוהו לדעתי למען ספות הדור את הנמאה (דברי כ"ט
 י"ח), ויבא בכל אלא הוברר המין. וישתמש הנועז בטומטוס לאמר (איוב, דז),
 עטוואש קלייג, גראס, פדעפעלהאפט, פעטעט, או צאס הויפט (אין פרעפל),
 ושור זה הכלל: השיאני, הטעני, כמו א' ישיא לכס חזקיהו (מלכים ב' י"ח כ"ט, ישעי'
 ל"ו י"ד), וי"מ מענין פתוי והסתה: (יד) על גחונך, תרגומו פל זעך, סלומר שתלך יושכב
 ארצה על בטחך ודומה לו מה שארץ אמתך גופא גחון ולחיש, ר"ל השפלו עמך איה זה תיען
 עמה: כל ימי חיך, כל הימי' שמיך הנחש על הסדמה: (טו) הוא יושפך ראש, לשון
 מכה

בראשית ג

תרגום אשכנזי מה

עֶקֶב: ס טו אַל-הָאִשָּׁה
אָמַר הֲרֵבָה אֲרֵבָהוּ עֲצָבוֹנְךָ
וְהֲרֵנְךָ בְּעֵצֵב תִּלְדֵי בָנִים
וְאֵל-אִישׁךָ תִּשְׁקָתְךָ וְהוּא
יִמְשַׁלְּךָ: ס יז וְלָאָדָם
אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל
אִשְׁתְּךָ וְהֵאכַל מִן-הָעֵץ אֲשֶׁר
צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ
אֲרוּרָה הָאָדָמָה בְּעִבּוּרָךְ

פֶּרֶזוּע פֶּרֶזוואונדן: (טו) צור
פֶּרֶזוֹא שפראך ער, איך ווילל
דיינע שמערצען אונד דיא
ליידען דיינער שוואנגער=
שאפט זעהר פֶּיל זיין לאסען:
מיט שמערצען זאללוט דוא
קינדער געבעהרען, צו דיינעם
מאננע זאללוט דוא בעגירדע
האבען, ער אכער זאלל
איבער דיק דעררשען:
(יז) אונד צו אדם שפראך
ער ווילל דוא דער שטיממע
דיינער פֶּרֶזוֹא גערזער גע=
געבען, אונד פֶּאן דעם בוימע
געגעסען, פֶּאן וועלכעם איך
דיר צו עסען פֶּערבאָטען
האבע, זא ווייא דיא ערד אום דיינט וויללען פֶּערפֶּלוכט, מיט

תרגום אונקלוס

רש"י

לְסוּפָא: (טו) לְאִתְתָא אָמַר אִסְתָּא
אִסְגִי צַעֲרֵיכִי וְעִדוּיִכִי בְּצַעַר תִּלְדִּין
בְּנִין וְזֹת בְּעֵרִיד תְּהִי תֵאוּבָתְךָ וְהוּא
יִשְׁלַט בִּיד: (יז) וְרָאָדָם אָמַר אָרִי
קִבִּילְתָא לְמִימַר אִתְתָךְ וְאִבְלַת מִן
אִילָנָא דִּי פִקִּידְתָךְ לְמִימַר לֹא תִיכּוֹר
מִנִּיה לִישָׂא אֲרַעָא בְּדִילְךָ בְּעַמֵּל

לפתות בעליהן לפיכך ואיבה אשית: יסופך -
יכתתך, כמו ואכות אותו (דברים ט) ותרגומא
ושפית יתיה: ואתה תשופנו עקב: לא יהא לך
קומה ותשכנו בעקבו ואף משם תמיתנו ולשון
תשופנו כמו נשף בהם כשהנחש בא לנשף הוא
נושף כמין שריקה ולפי שהלשון נוסף על הלשון
כתב לשון נשיפה בשניהם: (טו) עבובך זה
זער גדול לבנים: והרוכך זה זער העבור:
בעצב תלדי בנים: זה זער הלידה: ואל אשך
תשוקתך: לתשמיש ואשפ"כ אין לך מנח
למנועו בפה אלא הוא ימשול בך הכל מוטו
ולא מיד: תשוקתך תאותך כמו נפש שוקקה (ישעי' כ"ט): (יז) ארורה האדמה בעבורך.
מעלה

באור

מכה וכתיתה שרשו שוף כמו ואכות אתו (דברים ט' כ"א), תרגומו ושפית יתיה, וכן אשר
בשערה יסופני (איוב ט' י"ז), והטעם זרעה יככה בראש, ויחסר הבית כמו בית הנמצא
בית ה' (מלכים ב' י"ב י"א): ואחריה תשופנו עקב, כלומר שיהי' לאדם יתרון
עלך באיבה, כי הוא יסופך ראש ואתה לא תשופנו רק בעקבו וירכץ עומך, ואונקלוס
הלך בזה רחוק מפשטות הכתוב, שלא כדרכו בכל מקום: (טו) הרבה, מקור ובבא
המקור על הפועל הוא להגדיל הענין: והרנך, שם שרשו הרב והכפיד הרון,
ולא נשתנה תנועת הה"א עם הכנוי אף שדרכה להשתנות לשוא אפשר לפי שהיא
מושקל הדגושים, וכירי הה"א במקום הדגש הראוי לבא ברי"ש: ואל אישך השוקתך,
תהי נכספת ונותאזה אל בעלך, ולא תחוש לנער ועבוב הריון והלידה, והוא ימשל בך
כאדון, ואף על פי כן תהי' משתוקקת אליו: (יז) בעבורך, כדי שגייע לך זער ונוק
מיונה: האכלנה, תאכל תבואתה, והיא דרך קצרה וכן והיו באכלי שלחך (מלכים

בְּעֵצְבוֹן הָאֲכָלְנָהּ כָּל יְמֵי חַיֶּיהָ :
וְקוֹץ וְדַרְדַּר הַתְּצַמִּיחַ לָךְ :
וְאָכַלְתָּ אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה :
וְיָט בּוֹעֵר אַפִּיךָ הָאֲכַר לֶחֶם
עַד שׁוֹבְךָ אֶל־הָאָדָמָה

מיט שוועררער אַרבייט
זאללזט רוא דיר פֿאַן איהר
ערנאָהרען זאָ לאַנגע רוא
לעבזט : (יח) דאָרנען אונד
דיוטעלן זאָלל ויא דיר וואַכוען
לאַסען , אונד רוא זאָללזט
דאָו קרויט דען פֿעלדען
עסען : (יט) אים שווייסע
דיינען אַנגעוויכטן זאָללזט רוא
בראָט עסען , ביז רוא ווידער

הין אין דאָו ערדרייך קאָמוט ,

פֿאַן

רש"י

תרגום אונקלוס

בְּעֵמֶל תִּיכְלָנָהּ כָּל יְמֵי חַיֶּיהָ :
(יח) וְכוֹבֵין וְאַטְדִּין תְּצַמַּח לָךְ וְתִיכּוֹל
יָת עֵשֶׂבָא דְחַקְלָא : (יט) בּוֹעֵתָא
דְאַפִּיךָ תִיכּוֹל לְחַמָּא עַד דְתִיתּוּב
לְאַרְעָא דְמִינָה

מעלה לך דברים ארוכים כגון זבובי פרעושי'
ונמלים משל ליונא לתרבות רעה והכריות
מקללות שדים שינק מהם : (יח) וקוץ ודרדר
תצמיח לך . מארץ כשתורענה מיני זרעים
תצמיח קוץ ודרדר קינדום ועכביות והן
כזכלים על ידי תקין : ואכלת את עשב השדה .
ומה קללה היא זו והלא נברכה נאמר לו הכה
נתתי לכם את כל עשב זרע ורגו' אלא מה

אמר כאן בראש הענין ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה ואחר העצבון וקוץ ודרדר
תצמיח לך כשתורענה קטניות או ירקות גנה היא תצמיח לך קינים ודרדרים ושאר עשבי
השדה ועל כרחק תאכלם : (יט) בועת אפיך . לאחר שתרחם בו הרבה : (כ) ויקרא

באור

א' ב' ז' : (יח) וקוץ ודרדר הצמיח לך , לשון רש"י , הארץ כשתורענה מיני
זרעים , תצמיח לך קוץ ודרדר קינדום ועכביות והן כזכלים על ידי תקין (בינה ל' ד' ע"א) ,
עכ"ל , ובג"ר אמרו קוץ זו עכביות ודרדר זו קינדום שהיא עשוי' דרים דרים ופי' בעל הערוך
קודם בלע"ז קרדו"ן , (דיסטלין) , ועכביות י"א שהוא טאמאריס"ן בלע"ז , ובערוך
כתב שהוא רוס"י בלע"ז ובג"ל א (מויזדארן) , והן ירקות שאינן ראויות למאכל כמות שהן ,
מפני שהם מרין , וכריך למתקן ע"י האור ברותחין : ואכלת את עשב השדה , לשון
רש"י , ומה קללה היא זו , והלא נברכה נאמר לו הכה נתתי לכם את כל עשב זרע ורגו'
אלא מה אמור כאן בראש הענין ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה , ואחר העצבון
וקוץ ודרדר תצמיח לך כשתורע קטניות או ירקות גנה היא תצמיח לך קינים ודרדרים ושאר
עשבי השדה ועל כרחק תאכלם עכ"ל , ולדעת הרמב"ן שזכרנו למעלה לא אכל אדם קודם
הקללה כי אם הזרעונים והעשב הי' מאכל הבהמות והחיות ואחר הקללה הוכרח לאכול
העשב : (יט) בועת אפיך , לאחר שתרחם בו הרבה לזרות ולטחון ללגז ולאפות , ולא
כמאכל הבהמות , כענין שזכרו רז"ל הרבה יגיעות יגע אדה"ר , ופי' בועת ידוע מדברי
רז"ל והוא על משקל שְׂגָה ענה , ושראו יגע וכמהו לא יסגרו ביע (יחזקאל מ"ד י"ח) ,
עד שיבאו לידי זיעה , ולא נשתנה במיכות לשו"א כמו שנסתנה שנת , ענת , הוא מפני
העין שלא לחטוף עלי' : אפיך , הם הפנים , ופנה הכתוב הפנים באפים לפי שהאפים
גבוהים על הפנים : עד שובך אל האדמה , חת לנג עדן כי מונה לוקח , כאשר יבאר
שהס גרשו מנג עדן לעבוד את האדמה אשר לוקח משם , והנה גזר עליו מיתה בעה"ז
שיצט גופו אל העפר אשר נברא ממנו , ולא יסי' הקי' הנכספים כי אם אחרי הפרד

כִּי מִמְּנָה לְקַחְתָּ כִּי־עֵפֶר
 אֶתְהָ וְאֶרְעֵפֶר תָּשׁוּב :
 כִּי וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ
 חוּהָ כִּי הוּא הִיְתָה אִם כָּל־חַי :
 כֹּה וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לְאָדָם
 וְלְאִשְׁתּוֹ כְּהַגְזֹת עֹר
 וַיִּלְבָּשׁם : פ ששי

פֶּאָן וועלכעם דוא גענאָממען
 וואָרדען , דען דוֹה ביוֹט
 שטויב , אונד זאָללוֹט ווידער
 צום שטויבע צוריק קעהרען :
 (כ) אדם נענטע דען נאָמען
 זיינער פֶּרוּיא חוה , דען ויא
 אַיזט געוואָרדען מוטטער
 אַללעו לעבענדיגען : (כא) דאָז
 עוויגע וועען גאָטט מאַכטע
 פֶּיר אדם אונד זיינע פֶּרוּיא
 ראָקע פֶּאָן פֶּעללען אונד
 בעקליידטע ויא : דאָז

ויאמר

תרגום אונקלוס

רש"י

דְּמִינָה אִיתְּבְרִיתָא אַרִי עֶפְרָא אַתְּ
 וְלֵעֶפְרָא תִתּוּב : (כ) וַקְרָא אָדָם שׁוֹם
 אֶתְתִּיהָ תְנָה אַרִי הִיא הוּת אִימָא
 דְּכָל בְּנֵי אֲנָשָׁא : (כא) וַעֲבַד יי אֱלֹהִים
 לְאָדָם וְלְאִתְתִּיהָ לְבוּשִׁין דִּיקָר עַל
 מִשְׁךָ בְּשָׂרֵיהוֹן וְאֶלְבִּישׁוֹן : ויאמר

(כ) ויקרא האדם - חזר הכתוב לענינו
 הראשון ויקרא האדם שמות ולא הפסיק אלא
 ללמדך שעי קריאת שמות כדוונ' לו חוה
 כמו שכתוב ולאדם לא מצא עור כנגדו לפיכך
 ויפל תרדמה ועי' שכתב ויהיו ערומים סוף לו
 פרשת הנחש להודיעך שמתוך שראה ערותם
 וראה אותם עסוקין בתשמיש נתאוה לה ונא
 עליהם במחשבה ובמרמה : חוה - כופל על לשון
 חיה שמחיה את וולדותי' כאשר תאמר מה
 יש דברי אנדה אומרים חלקים כנפורן היו
 מדובקים על עורן - ויא' דבר הנא מן העור כגון צמר הארנבים שהוא רך, ומסועשו להם
 כתכות

באור

הנפש מעל הגוף, וענין הקללה לאדם, כי קודם שאכל מעץ הדעת הבי' השם אותו מן
 האדמה אשר כנרא משם והניחו בן עדן לעבוד את הגן ולשמרו במעט עמל בנחת
 ושלחה, ויתכן שיח' כן נכח, ולא יפסד הגוף כי אם בהיותו כזון מפרי הגן ישתנה מעט
 מעט עד שיזדכך ויגיע אל מעלת הכבדלים, ואולם עתה אחרי אכלו מעץ הדעת וגברה
 עליו התשוקה, אין טוב לאדם כי אם להיות עמל ויגע וטרוד בעבודת האדמה הארורה,
 אחרי שאם ישב בנחת ואכל ושבע והשן יפנה לבו מדרכ הטוב ויתור אחרי עיניו ויזנה
 אחריהם, ויתרחק מאוד מן האושר הנכחי המקווה, וא"כ טובה גדולה היא לאדם שיהנה
 מיגיע כפו ויאכל לחמו בזיעת האף ועמל רב, ואחרי שכן הוא לא יתכן שיח' חיים
 בנחיים בהיותו על התכונה הזאת, ואם יח' אלף שנים פעמים לא יראה כי אם עמל
 ורעות רוח, וא"כ מחסד השם עליו שישוב גופו אל עפרו בעת הקצוב לו מבוראו ית',
 ותשוב הנפש אל האלהים, לראות בטוב ה' בארץ החיים, והיתה א"כ הקללה ההיא
 בענמה חניכה ומלה מאת המוכן והמעט יתברך, כדרכו שלא להעניש כי אם לטובת החוטא
 למען הטיב לו באחריתו, ואין העונש הנא מאתו יתעלה נקמה ורעה מוחלטת, כאשר
 אמרי רז"ל כל מה דעביד רחמנא לטב עביד : (כ) חוה, ויא' תחת יו"ד, כמנהגם
 להתחלק זה בזה כמו הנה יד ה' הויה (שמות ט' ג'), כי מה הוה לאדם (קהלת ב' כ"ג),
 ולא קראה חיה להנדילה מן חית השדה : אם כל חי, מבני אדם, (כא) כתנור
 עור

כב ויאמר יהוה אלהים הן האדם היה באחד ממנו לדעת טוב ורע

(כב) דאן עוייגע וועזען גאטט, שפראך נון מעהר איזט אדם ווייז איינער פאן אונז, צו קעננען גוטעז אונד

תרגום אונקלוס

רש"י

(כב) ויאמר יי אלהים הא אדם הוה יחידי בעלמא מיניה למידע טוב וביש

כתבות ממנו : (כב) היה כאחד ממנו הרי הוא יחיד בתחתונים כמו שאני יחיד בעליונים ומה הוא יחידתו לדעת טוב ורע מה שאין כן בבהמה

באור

עור, של עור היו ו"מ כתבות לעורס: (כב) ויאמר ה' אלהים וגו', אונקלס תרגם הא אדם הוה יחידי בעלמא מיני' למידע טוב וביש, וכן כראה דעת רש"י והוא צב"ר, וכתב הרא"ש שלפ"ז מלת מונו דבקה עם לדעת טוב ורע כלומר שמונו ומעשמו ודע הטוב והרע ואין לו מכרית על פעולותיו הבחירות כמו שאמר התנא והראשית נתונה ע"ש והראב"ע העיר כמתכוון אל האונקלס וז"ל כאשר יהי' אחד בפתח קטן (בסגול האל"ף) יהי' בטעם וענינו מוכרת, ואם יהי' בפתח גדול (תחת האל"ף) יהי' סימך וכן כאחד שבטי ישראל (בראשית מ"ט ט"ז), על כן לא יתכן מדקדוק הלשון להיות פירושו כמו אחד, ומה טעם יהי' לו, והי' בעל הטעמים ראוי לדבק מונו עם לדעת עב"ל. ודקדוק מלת אחד ואחד כ"ה לפי דעתי, כי עיקר המשקל הוא אחד והוא מספר מחובר א' המתואר, וראוי להיות אחד בפלג גב' שפ"ת (כי בחי'ת לא יושלם הדגש), רק שלא יבוא לעולם פתח לפני אות גרונית הקמוצה, לכן נשתנה לסגול, ועיקרו להיות מוכרת בטעם, ולא יהי' אחריו עוד זולה או מלות השייכות איו, אולם אחד הוא דבוק על הרוב א המלה או המלות שאחריו (ולא כענין הסמיכות שאמרו המדקדקים שמורה על הקיץ, כי כוונת עם מ"ס אחריו, והמורה על הקיץ לא יתחבר עם המ"ס, רק הכוונה שכל באמצע המאמר, והמלה או המלות שאחריו הן בואור לו, וזאת היא גם כונת הראב"ע באמרו שהוא סימך), ולכן נשתנה הקיץ לפתח, ואז ישוב הפתח הראשון למקומו, כמו השעיר החי (ויקרא ט"ז כ'), השעיר החי (שם כ"א), ולפי שאחד יבא באינונע המאמר שהוא כדמיון סמיכות, לכן לא נמצא לעולם עם ה"א הידיעה, אבל תבא על מלת אחד, (ועל המעט מנאנו גם מלת אחד באמצע המאמר ואחד בסוף המאמר), והנה לפי דעתי שניהם אחד ואחד לא יורו צעמים על דבר מיוחד ומבורר, כ"א אחד כשיבא עם ה"א הידיעה, ואחד כשיבא דבוק לאזיה מלה או מלות המבארים אותו, אבל יש הפרש ביניהם כי אחד עם ה"א הידיעה מורה על האחד הפרטי הנרצה אל המדבר, אבל אחד הדבוק למלות שאחריו אינו מורה על אחד פרטי דוקא, כ"א אחד מכלל המבארים אחריו, להוציא את שאינם ככללים במלות שאחריו, ואלו לא היו אחריו מלות מבארות אותו, לא הי' נודע כונת המדבר באחד על אזיה מין או סוג יכוון, המשל בזה כמעט שכן אחד העם את אשתך (בראשית כ"ו י'), אלו כאמר שכן אחד (או אחד) את אשתך לא היתה משמעות דבורו על עמו דוקא (אף שמענינו הי' מובן, אבל לא היתה ככללת כוונה זאת במאמרו זה), ואם כאמר שכן האחד מהעם את אשתך (או האחד את אשתך) היתה הכוונה על האחד הפרטי הוא המלך, אבל כאמר שכן אחד העם, הנה העם בה"א הידיעה מורה על עמו דוקא, ואחד הדבוק א העם הוא אחד מהם דוקא ולא מעם אחר, אבל יהי' מי שיהי' מהם (כפי מה שביארנו שם), והנה גם בפסוק שלפנינו או כאמר באחד מונו (שקמן הכ"ף מורה על הידיעה) הי' מורה על אחד פרטי שהוא השם צ"ה, אבל באחד מורה על אחד כל דהו, ובאה מלת מונו לבאר הכוונה על אחד ממלאכי מרום שהם דבר אליהם, אבל אינו מבורר מי מהמלאכים, ויהי' מי שיהי' (ועיין עוד

וְרַע וְעַתְהִי כִּן יִשְׁלַח יְהוָה וְלִקַּח
 גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וַחֲוִי
 לְעֵלֶם : כג וַיִּשְׁלַחְהוּ יְהוָה
 אֱלֹהִים מִגִּן־עֵדֶן לְעַבְדֵי אֶרֶץ
 הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם :
 כד וַיִּגְרַשׁ אֶת־הָאָדָם וַיִּשְׁכַּן

אונד בעזעז : וויי ליכט
 קאנטע ער זיינע דאונד אויז
 שמרעקען , אונד נעהמען וואָ
 גאר פֿאָן דעם לעבענזכוימע
 אונד עסען , דאָס ער עוויג
 לעבע : (כג) דאָ שיקטע איהן
 דאָז עוויגע וועזען גאָטט אויז
 דעם גארטען ערן וועג , אויס
 דיא ערדע צו בעארבייטען ,
 פֿאָן וועלכער ער גענאָממען
 וואָרדען : (כד) ער פֿערטריב

מקדמ
 אלווא דען אדם , אונד לאַגערטע צור

תרגום אונקלוס

רש"י

בְּיֵשׁ וּבְעֵן הִילְמָא יוֹשִׁיט יְדִיה וְיִסַּב
 אַף מֵאֵילָן תֵּימָא וְיִיכּוּל וַחֲוִי לְעֵלֶם :
 (כג) וַיִּשְׁלַחְהוּ יְיָ אֱלֹהִים מִגִּן־עֵדֶן
 לְמַפְלַח יַת אֲדָמָתָא דְאֲתַבְרִי מִתְמָן : (כד) וַתְּרִידַת יַת אָדָם וְאֲשֶׁרֶיהָ מִלְּקַדְמִין

באור

עוד יו"ש צפ' תולדת על אסד העם כג"ל), ובג"ר כחלקו בזה ע"ש : והכוונה לפי דרכנו ,
 אומר השם , הן האדם עלה בכח תשוקתו עד למעלת מלאכי מרום , וע"י זה השחית את
 ייחס השווי שבין כחותיו הנפשיות והוא עלול לשול במהמורת הדמיון ולפנות א' רהבי התאוה
 המדומית , ועתה בהיותו על התכונה הזאת אלו ישראל בגן עדן ויהי' צעל רשות ובסירה
 לעשות את הטוב בעיניו פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם , וע"י זה תפול
 כוונת הבריאה בכללה , כי לא יגיע א' האושר הנצחי והטוב המקווה כל הימים , כי החיי'
 הנכחיי' בעולם הזה אין צהם עונה ויתרון לאדם אחרי ששחת את דרכו על הארץ ,
 והטוב לו למנוע ממנו פרי עץ חיים , למען ישוב גופו אל עפרו כשהי' : ודקדוק מלת
 ממוכו כזה , לפעמי' תורה על כנוי הנסתר , ומ"ס השני דגוש לחסרון נו"ן יק' ודגש הנו"ן לא
 יורה מאוונה , והראוי להיות ממונה כמו שכן מנהו (חיוב ד' י"ג) , ואם הנו"ן רפוי כי תושלם
 הת"ק ששחת המ"ס בשוא נח שצנו"ן , וכשירצה המדבר להקל ולחסר הה"א וינוקד השורק
 תחת הנו"ן הוכרח הנו"ן להדגש להשלים ת"ק שלפניו , וכן הוא בכנויי הפעלים ישמרנה
 בדגש ישמרנהו בלא דגש , ולפעמים תורה על כנוי מדברי' בעדס כמו איש
 ממוכו את קברו (בראשית כג' ו'), והי' ראוי להיות הנו"ן רפוי ולפניו צירי
 כמנונו כמו בכנויי הפעלים ישמרנה , וכן היו קוראים אנשי מורח (והם הנקראי' במסורה
 מדיכסאי) , אך אנשי מערב (מערבאי במסורה) אשר על פיהם אנו נוהגי'
 היו קוראי' בסגול : וחי , עבר המהוסף לעתיד , וראוי להיות הוי"ו בשו"א , רק כי כן
 מושפט וחי' החיבור הצאה לחצר ב' נולות נפרדות והנגיכה בלות שאחר הוי"ו , אם אין
 אחרי' עוד מלה עם וי"ו החבור , כי וחי' ההיפוך תשמע כאחד גם לחבור , ופירושו כמו
 וחייה , ושרשו לדעתי חיי כדעת הרד"ק בשרשים שרש חיי , ולא כהראב"ע , וכבר הארכתי
 בזה בקוב' עליס לתרופה אשר כבר יבא לאור הדפוס בפסוק ואם בת היא ומהי (שמות ח' ע"ג)
 ע"ש : (כג) וישלחוהו , כלשון שאחריו מ"ס הוא לשון גנאי והוא ל' גירושין כמו שלח מעל פני
 (ירמיו' ע"ז א') : לעבד את האדמה וגו' , כדי שיהי' ערוך בעבודת האדמה ההיא , ולא
 ישנה לנו לנטלה ויך בדרך שונת : (כד) ויגרש את האדם , ענינו כאשר גרש את האדם
 השכין

מִקֶּדֶם לְגַן-עֵדֶן אֶת-הַכְּרִבִּים
וְאֵת לֶחֶט הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת
לְשִׁמּוֹר אֶת-דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים: ס
ד א וְהָאָדָם יָדַע אֶת-חֹהֵהוּ
אִשְׁתּוֹ וַתֵּחַר וַתֵּלֶד אֶת-קַיִן
וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת-יְהוָה:

צור מארגען וויסע דען גן עדן
דייז פרוכבים, אונד דייז
פלאסמענדע קלינגע, דען
שווערטו דאז זיך אומוועלצט,
אום דען וועג צום לעבענו-
בויסע צו פֿערוואָהרען:
ד (א) אדם האטטע ווינער
פֿרויז חוזה בייז
געוואָהנט. זייז וואָרד
שוואַנגער, אונד געבאָהר
קין, דאָ שפראַך ויא, איך

האָבע איינען מאַן ערוואָרבען פֿאַן דעם עוויגען: זיא

תרגום אונקלוס

רשי

מִלְקָדְמִין לְגִנְתָּא דְעֵדֶן יַת פְּרוּכְבִּיא
וְיַת שְׁנַן חֶרְבָא דְמִתְהַפְּכָא לְמִטְרַיַת
אוֹרְחָא אֵילַן חַיִּיא:

אין מיושכין על פשוטו: (כד) מקדם לגן עדן
במורחו של גן עדן חן לגן: את הכרובים
מלאכי חבלה: החרב המתהפכת. ולה להט
לאיים עליו מליכנס עוד לגן. תרגום להט
שכן כמו שלף שנכח בסנהדרין ובלשון לעז
לחא"ה (בל"א קלינג). ומ"א יש ואני איני
בא אלא לפשוטו:

ד (א) וְאָדָם יָדַע יַת חֹהֵהוּ אִתְתִּיהּ
וַעֲדִיאַת וַיִּלְיֶדֶת יַת קַיִן וַתֹּאמֶר
קָנִיתִי גְבֻרָא טוֹן קָדָם יי: ואוסיפת

ד (א) והאדם ידע. כבר קודם הענין של
של מעלה קודם שחטא ונטרד ענין
עדן וכן ההריון והלידה אשם כתב וידע אדם
שם קניתי: את ה' כמו עס'ה' כשנרא אומי

נשמע שלאחר שנטרד היו לו בנים: קין. על
ואת

באור

השכין וגו' וכן מתרגם בל"א: מקדם לגן עדן, במורחו של גן עדן חן לגן (לשון רש"י)
וזכו לדעת האומר גן עדן במערב וגורש אדם למזרח, והיו הכרובים בין אדם לגן, ואולי
אם גן עדן במזרח כדרך לפרש מקדם לגן עדן כמרגשו מלקדמין לגינתא כלומר קודם גן
העדן טרם שיכנס לאדם: את הכרובים, מלאכי חבלה: החרב המתהפכת, (רש"י) ולה
להט לאיים עליו מליכנס עוד לגן, תרגום להט שכן כמו שלף שנכח בסנהדרין ובלשון
לעז לחא"ה, בל"א (קלינג), ומקרא החרב כן לפי שדומה בהתהפכו ללהט, כענין
ולהב חרב וברק חנית (כחוס ג' ג'):

ד (א) והאדם ידע, כבר קודם הענין שלמעלה קודם שחטא ונטרד ענין עדן,
וכן ההריון והלידה אשם כתב וידע האדם (כדרך הכתוב בספוריו להקדים הפעל
לפועל) נשמע שלאחר שנטרד היו לו בנים, (רש"י), וכן תרגום המתרגם האשכנזי:
ידע, הונח בראשונה על הכנס וחול גורת הדברי' בנפש המזיירת (גוואהר ווערדן,
זיך באוואוסטוין), בין שיהי' גיור חושי (עמפינדן, פיהלן), או גיור שכלי (ערוקענען,
איינזעהן), והועתק ה האהבה וההשגחה על הדבר (ליבן, פרווארגן), לפי שהאויב שומר
בלבבו את תמונת הנאהב ודעותו תמיד נגד עיניו, וכן המשגות עיני ונגד תמיד על הדבר
המושגת, וזוה הענין כי יודע ה' דרך נדיקים (תהליס'א' ו'), מה אדם ותדעוהו (שם קמ"ד
ג'), והוא אלא המגל, וכל אשה ידעת איש (במדבר ל"א י'), שצ"י טרת האשה הנאחפת
השערה בנפש האיש האהוב תמערר התאוה להדבק בה (ביזא וואהקן), וכן מתרגם בל"א:
קין, על שם קניתי: קניתי, יש קנין שהוא בלא מחירה ובלא דמים כמו זה והדומי' לו,
כאשר